

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande
Minister

Annette Holmberg-Jansson

Föredragande

Specialsakkunnig

Gunilla Lindqvist

Justerat

Omedelbart

Nr 61

Lag PM: Ändringar i landskapslag (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda och landskapslag (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp.

ÅLR 2022/6412

82 S2

Beslut

Landskapsregeringen beslöt överföra lagstiftningspromemoria, **bilaga S222E18**, till lagberedningen för lagstiftningsåtgärder.

**Lag PM: Ändringar i landskapslag
(1978:48) om tillämpning av lagen
angående specialomsorger om
utvecklingsstörda och landskapslag
(2010:50) om tillämpning i
landskapet Åland av lagen om
service och stöd på grund av
handikapp**

Dnr: ÅLR 2022/6412

Datum: 23.8.2022

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

1. Bakgrund

Lag angående specialomsorger (FFS 519/1977) (specialomsorgslagen) tillämpas på Åland med stöd av landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Förutom specialomsorgslagen är även landskapsförordningen (2021:38) om personal inom specialomsorger om utvecklingsstörda tillämplig samt förordningen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (FFS 988/1977) genom landskapsförordningen (2017:145) om tillämpning av förordningen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Lag om service och stöd på grund av handikapp (FFS 380/1987) (handikappservicelagen) tillämpas på Åland med stöd av landskapslagen (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp samt förordningen om service och stöd på grund av handikapp (FFS 759/1987) genom landskapsförordningen (2010:51) om tillämpning i landskapet Åland av förordningen om service och stöd på grund av handikapp.

Specialomsorgslagen innehåller bestämmelser om specialomsorger för dem som på grund av medfödd eller i utvecklingsåldern erhållen sjukdom eller skada hämmats eller störts i sin utveckling eller sina psykiska funktioner och som inte med stöd av någon annan lag kan få den service de behöver (utvecklingsstörning). Syftet med specialomsorgerna är att hjälpa en person att reda sig i det dagliga livet, självständigt förtjäna sitt uppehälle och anpassa sig i samhället samt att tillförsäkra personen den vård och omsorg av annat slag som personen behöver. Lagen omfattar även bestämmelser om stärkande av självbestämmanderätten och användning av begränsningsåtgärder inom specialomsorger, administrativa ingrepp i den personliga friheten. Syftet med handikappservicelagen är att främja förutsättningar för personer med funktionsnedsättning att leva och vara verksamma som jämbördiga medlemmar av samhället samt att förebygga och undanröja olägenheter och hinder. Med "handikappad" avses i lagen den som på grund av skada eller sjukdom under långa tider har särskilda svårigheter att klara av de funktioner som hör till normal livsföring. Ordandet av specialomsorger och funktionservice i landskapet sköts av den kommunala myndighet som avses i 3 § i landskapslagen (2016:2) om en kommunalt samordnad socialtjänst. Den offentliga hälso- och sjukvården i landskapet tillhandahålls av myndigheten Ålands hälso- och sjukvård.

Specialomsorgslagen och handikappservicelagen tillämpas på Åland med angivna avvikelser i ovannämnda blankettlagar. Sker ändringar i lagarna, ska de ändrade bestämmelserna gälla i landskapet från tidpunkten för deras ikraftträdande i riket.

1.1 Reform av lagstiftning om funktionshindersservice

Av regeringsprogrammet "Tillsammans för Åland" framgår landskapsregeringens avsikt att ta fram en ny funktionshinderslag baserat på FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I beaktande ska tas utvecklingen i de närliggande regionerna.

I riket har en reform av funktionshindersservicelagstiftningen inletts med huvudmål att främja likabehandling och delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Avsikten är bland annat att specialomsorgslagen och handikappservicelagen ska slås samman till en gemensam ny lag som gäller särskilda tjänster inom socialvården för personer med funktionsnedsättning. Genom lagen förverkligas principer i FN:s konventioner om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och om barnets rättigheter. Lagen ska bland annat komplettera socialvårdslagen i vilken ändringar även avses genomföras i processen för serviceplanering och beslutsfattande samt gällande delaktighet i arbetslivet. På hälso- och sjukvård och medicinsk rehabilitering som personer med funktionsnedsättning behöver ska hälso- och sjukvårdslagen tillämpas. Ytterligare omfattar reformen ändringar av avgifter för socialvård, hälso- och

sjukvård samt barnomsorg. I riket har man även gått inför att slopa invalidavdraget vid stats- och kommunalbeskattningen så att de medel som därmed sparas in riktas till utvecklingen av tjänsterna för personer med funktionsnedsättning.

I april 2022 lämnade landskapsregeringen på begäran utlåtande (060 S2 050422) till social- och hälsovårdsministeriet angående utkast till reform av lagstiftningen om funktionshindersservice. Propositionsutkast i sin helhet på svenska samt utkast om bestämmelser enligt vilka personer med funktionsnedsättning ska få tillräcklig och individuell service som stöder arbetsverksamhet och arbetsträning konstaterades saknas. Reformutkastet omfattar förslag till att det stiftas en ny lag om funktionshindersservice, genom vilken den gällande lagen om service och stöd på grund av handikapp upphävs. Ändringar föreslås även i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, socialvårdslagen, lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården samt lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken. Specialomsorgslagen föreslås ändras så att specialomsorgerna endast omfattar de tjänster som hänför sig till ordnandet av specialomsorger oberoende av en persons vilja och användningen av begränsningsåtgärder inom specialomsorgerna enligt 3 a kap. Övriga social- och hälsovårdstjänster som personer med intellektuell funktionsnedsättning (utvecklingsstörning) behöver föreslås ordnas enligt samma lagstiftning som tjänster som andra personer med funktionsnedsättning behöver: socialservice i första hand enligt socialvårdslagen, i andra hand enligt den föreslagna nya lagen om funktionshindersservice och hälso- och sjukvårdstjänster i första hand enligt hälso- och sjukvårdslagen.

Av social- och hälsovårdsministeriets pressmeddelande 169/2022, juni 2022, framgår att ett flertal ändringar genomförts i den föreslagna nya lagen om funktionshindersservice. Delvis utifrån inkomna remissvar men även med anledning av FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning offentliggjorda avgörande våren 2022 som gäller Finland i ett ärende gällande resursförutsättningen för personlig assistans¹. Enligt lagstiftningsplanen för statsminister Marins regering och statsrådets redogörelser avses riksdagsbehandlingen av reformen inledas vecka 36, 3½ månad innan lagstiftningen är tänkt att träda i kraft. Lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 2023 då ansvaret i riket för att organisera social- och hälsovården flyttas från kommunerna till välfärdsområdena. Den nya funktionshindersservicelagen föreslås ha en övergångstid om tre år. Övergångsperioden innebär att klienters befintliga tjänster hålls oförändrade under den giltighetstid som antecknats i besluten, om servicebehovet inte förändras.

1.2 SOTE100

Lagstiftningen om funktionshindersservice påverkas även av rikets social- och hälsovårdsreform. Av RSv 66/2022 rd (RP 56/2021) framgår ett flertal antagna ändringar i både specialomsorgslagen och handikappservicelagen vilka träder i kraft 1 januari 2023. Ett flertal bestämmelser (3 § 1—4 mom., 6, 11, 14, 17, 18, 26 och 27 §§, 4, 5, 6 och 9 kap. samt 73, 81, 81 c, 81 d samt 83 §§) kommer *upphävas* i specialomsorgslagen med anledning av att de flesta bedömts som onödiga i riket eftersom motsvarande i fortsättningen föreskrivs i lag om ordnande av social- och hälsovård (FFS 612/2021). 75, 76, 77 och 79 §§ *ändras* delvis till informativa bestämmelser med hänvisning till lag om ordnande av social- och hälsovård (44, 46—49 §§). Bestämmelser (9, 15, 16 § 2 mom., rubriken för 2 kap., 31, 32 § 4 mom., 39, 42 c, 65 § 1 mom., 66, 67 och 74 §§) *ändras* även med anledning av att ansvar och uppgifter som åligger kommunerna och kommunalförbundens specialomsorgsdistrikt överförs till välfärdsområdena. I specialomsorgslagen (23, 31,

¹<https://um.fi/documents/35732/0/YKn+vammaisten+henkil%C3%B6iden+oikeuksien+komitean+ratkaisu.pdf/54c2bf15-5366-60b0-eb3a-daf1dcf0f572?t=1649416758767>

32 § 3 mom., 33 § 1 och 3 mom., 34, 36, 37 §, 38 § 2 mom., 42 e och 80 §§) *ändras* kommunalförbundens "ledargrupp för specialomsorger" till "vårdsområdets sakkunniggrupp för krävande stöd". I 80, 81 a §§ och 82 § 1 mom. *ändras* förvaltningsprocesslagen till lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019) samt i inledande stycket i 81 b § 1 mom. görs en sammanhängande ändring. Slutligen *fogas* till specialomsorgslagen en ny 1 b § som följer:

1 b §

Till den del bestämmelserna i denna lag gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt 27 § 24 punkten i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) tillämpas vad som i denna lag föreskrivs om vårdsområden när det gäller landskapet Åland på kommunerna i landskapet Åland och vad som i denna lag föreskrivs om en sakkunniggrupp för krävande stöd tillämpas när det gäller landskapet Åland på motsvarande sakkunniggrupp i landskapet Åland.

I handikappservicelagen *upphävs* 18 och 19 §§ om sökande av ändring i socialnämndens beslut och beslut av förvaltningsdomstolen. Bestämmelser (3 § 1 mom., 3 a § 1 mom., 5 och 6 §§, 7 § 1 och 2 mom., 8 § 2 mom., 8 d § 1 mom., inledande stycket i 8 d § 2 mom., 8 d § 2 mom. 3 punkten, 9 § 2 mom., 12 §, 13 § 1 mom. samt 15 §) *ändras* även i handikappservicelagen med anledning av att ansvar och uppgifter som åligger kommunerna och kommunalförbundens specialomsorgsdistrikt överförs till vårdsområden. Till lagens 15 § har *fogats* ett nytt 4 mom. där det föreskrivs att vad som i 15 § föreskrivs om vårdsområden ska när det gäller landskapet Åland tillämpas på kommunerna i landskapet Åland.

1.3 Funktionshindersreformen

Det är oklart om ovannämnda antagna ändringar genom RSv 66/2022 rd (RP 56/2021) blir aktuella. Genom funktionshindersservicereformen föreslås handikappservicelagen *upphävas* i sin helhet i riket from. 1.1.2023 och ersättas med en ny funktionshinderslag. Genom funktionshindersreformen föreslås dessutom i specialomsorgslagen ytterligare nya eller till RSv 66/2022 rd (RP 56/2021) avvikande ändringar. I specialomsorgslagen föreslås bland annat att ytterligare fler bestämmelser (15, 16 och 23 §, 32 § 2 mom., 34–36 §§, 65–67 §§, 71, 74, 75, 76–80 §§, 81 a § samt 82–87 §§). 16, 75 samt 76–79 §§) *upphävs*, som i riket obehövligen med hänvisning till att lagen om ordnande av social- och hälsovård tillämpas, till exempel vid tillsyn av specialomsorger. 34, 36 och 81 a §§ vilka berör uppgörande, godkännande, korrigerande och omprövning av specialomsorgsprogram *upphävs* varav även omnämmandet av specialomsorgsprogram i 42 a § 1 mom. *stryks*. Förvaltningsbeslut om service för personer med intellektuell funktionsnedsättning (utvecklingsstörning) ska i fortsättningen fattas i enlighet med socialvårdslagen eller den nya funktionshindersservicelagen. 15, 65–67 §§ *upphävs* med anledning av att utbildning och forskning i anslutning till specialomsorger eller statliga verksamhetsenheter för specialomsorger inte ordnas eller finns längre. 35 och 71 §§ *upphävs* då bostad, arbetsträning, arbetsterapi och annan stimulerande verksamhet ska ordnas med stöd av socialvårdslagen och nya funktionshinderslagen, i stället för specialomsorgslagen. Ansvaret i enlighet med 39 § för att ordna eller ersätta kostnader för transporter som är nödvändiga för att en person ska få specialomsorger *stryks*. Transporterna ska i stället genomföras genom 21–24 § i de nya funktionshinderslagen. Förordningsrätten i 74 och 86 §§ *upphävs* som obehövligen då förordningsrätten i lagens 42 q § har bedömts som tillräcklig i förhållande till specialomsorgslagens lydelse from. 1.1.2023.

Genom funktionshindersreformen föreslås även ett flertal nya *ändringar* av bestämmelser (1 § 2 mom., 2, 9 och 31 §§, inledande stycket i 32 § 1 mom. och 32 § 3 mom., 33 §, 37–39 §§, 42 a § 1, 3 och 4 mom., 42 b § 1–3 mom., 42 e och 42 q §§) i specialomsorgslagen. Bestämmelser som ändras genom 66/2022 rd (RP 56/2021) föreslås ånyo ändras genom funktionshindersreformen. 2 § och 1 § 2 mom. *ändras* så att specialomsorger from. 1.1.2023 endast omfattar de tjänster som hänför sig till ordnandet av specialomsorger oberoende av personens vilja och användningen av begränsningsåtgärder inom specialomsorger. Socialservice för personer

med intellektuell funktionsnedsättning (utvecklingsstörning) ska i första hand ordnas med stöd av socialvårdslagen och den nya funktionshinderslagen. Hälso- och sjukvårdstjänster ordnas med stöd av hälso- och sjukvårdslagen. Ledargrupp för specialomsorger för det individuella beredandet av specialomsorger enligt 23 § *upphävs* och ersätts med en expertgrupp för krävande stöd genom *ändring* av 31 §. Gruppens sammansättning ändras så att pedagogisk expertis ersätts med sakkunskap i psykologi. Sammanhängande *ändringar* med expertgrupp för krävande stöd föreslås även införas i det inledande stycket i 32 § 3 mom., 33, 37, 38 och 42 e §§. I och med att specialomsorger from. 1.1.2023 enbart ska omfatta ordnandet av specialomsorger oberoende av personens vilja och användningen av begränsningsåtgärder inom specialomsorger *ändras* 9 § så att välfärdsområdena enbart behöver ha "enheter för krävande stöd" inom specialomsorgen. Enhet för krävande stöd avser sådana enheter för serviceboende med heldygnsomsorg som avses i 21 c § i socialvårdslag (FFS 1301/2014) eller service på institutioner som avses i 22 § i den lagen (nya lydelse 1.1.2023 genom RSv 96/2022 rd - RP 231/2021 rd) eller motsvarande privat service. Sammanhängande ändringar genomförs även i 32 § 1 och 3 mom., 33, 37, 38 §§, 42 a § 3 och 4 mom. samt att 32 § 2 mom. *upphävs*.

Slutligen, *fogas* bland annat till specialomsorgslagen 1 § ett nytt 3 mom. vilket ändrar syftet med specialomsorgerna från och med den 1 januari 2023;

"Syftet med specialomsorgerna är att stödja förmågan att leva självständigt för en person som avses i 1 mom., att främja personens självbestämmanderätt samt att trygga tillräcklig och högklassig service för krävande stöd i enlighet med personens individuella behov och intresse".

2.Förslag

Av blankettlagstiftningen till handikappservicelagen och specialomsorgslagen framgår att ändrade bestämmelser i lagarna, ska gälla i landskapet Åland från tidpunkten för deras ikraftträdande i riket.

Den korta tidsrymden från utgivande (vecka 36) av utkast till regeringsproposition på svenska i sin helhet, med uppdaterad lydelse, till ikraftträdande (1.1.2023) omöjliggör att en ny funktionshinderslag med sammanhängande ändringar i annan lagstiftning som till exempel specialomsorgslagen kan träda i kraft i landskapet Åland den 1 januari 2023. De föreslagna lagändringarna är omfattande. Ytterligare saknas ännu utkast till sammanhängande ändringar i lagstiftningen som gäller delaktighet i arbetslivet vilka i riket aviserats träda i kraft samtidigt som reformen av lagstiftningen om funktionshindersservice. Motsvarande ändringar som i rikets socialvårdslag genom RSv 96/2022 rd (RP 231/2021 rd) avses inte träda i kraft i landskapet Åland 1 januari 2023. I och med detta är landskapsregeringen tvungen att hantera situationen genom lagändringar som krävs tills en ny funktionshinderslag, med sammanhängande lagändringar är på plats.

Med anledning av att tiden är för knapp för mer omfattande analyser och ändringar föreslår landskapsregeringen att lag om service och stöd på grund av handikapp (FFS 380/1987) (handikappservicelagen) i sin nuvarande lydelse ska fortsätta gälla i landskapet Åland, till den del det är åländsk behörighet och med de avvikelser som intagits i blankettlagen, även efter den 1 januari 2023. Detta innebär att genom avvikelser i landskapslagen (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp förhindra att, i riket, föreslagna ändringar träder i kraft på Åland. På motsvarande sätt föreslår landskapsregeringen att specialomsorgslagen i sin nuvarande lydelse ska fortsätta gälla i landskapet Åland, till den del det är åländsk behörighet och med de avvikelser som intagits i blankettlagen, även efter den 1 januari 2023.

Förutom avvikelser, som förhindrar att ändringarna som i riket avses träda i kraft 1 januari 2023, i landskapslag (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, bör avvikelse angående nedanstående intas;

-27 § i specialomsorgslagen upphävs. I och med detta föreligger ett behov av att lagtekniskt säkerställa motsvarande för att ordna specialomsorgstjänster för personer med annan hemort samt om ansvaret vid övergång (vårdsområde-KST) vid personers byte av hemort (kommun) mellan riket och Åland (kommun). 27 § utgör delad behörighet, organisering av socialvård faller inom landskapets behörighet medan rätten att välja boningsort mm. faller inom rikets behörighet. Upphävda paragrafen flyttas i riket till 54 och 55 §§ i lag om ordnande av social- och hälsovård (FFS 612/2021). Rikets skyldighet att åtgärda 54 och 55 §§ i lag om ordnande så att Åland inkluderas, se bilaga till lag PM om behov av ändringar i SOTE 100. Det kan även föreligga ett behov av motsvarande paragraf i LL (1978:48) alternativt ev. ändringar i 58–63 §§ i socialvårdslagen med tanke på att fler områden än specialomsorger omfattas av behovet. -möjligheten bör säkerställas för den kommunala myndighet som avses i 3 § i landskapslagen (2016:2) om en kommunalt samordnad socialtjänst att kunna ingå avtal med vårdsområden om anlåtande av dess anstalter och tjänster inom specialomsorger. Ändring av 4 § i LL (1978:48) krävs. Kräver även ändring i rikets lagstiftning, se bilaga till lag PM om behov av ändringar i SOTE 100.

Slutligen, i till lagberedningen överfört lag PM om förnyande av klientavgiftslagstiftningen² framkommer ytterligare behov av tekniska ändringar i landskapslagen (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp och landskapslagen (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Klientavgiftslagen avses träda i kraft 1 januari 2023.

För att undvika rättsosäkerhet bör ändringarna sättas i kraft 1 januari 2023.

3.Förslagets konsekvenser

Genom att göra avvikelser om ikraftträdandet av de föreslagna ändringarna i specialomsorgslagen och handikappservicelagen förhindras rättsosäkerhet inom socialvårdens område. I och med att nuläget avses behållas så bedöms förslaget inte ha några nya ekonomiska-, administrativa-, miljö-, jämställdhets-, barn-, jämlikhets-, sysselsättning och arbetslivs- och andra samhällsliga verkningar. Avvikelserna leder dock till att tillämpningen av den nuvarande blankettlagstiftningen blir svårare och rättsläget kan upplevas otydligt, då riket har andra lydelse fr.o.m. 1.1.2023. Landskapsregeringens avsikt är att återkomma med förslag till ny funktionshinderslagstiftning så snabbt som möjligt med beaktande av utvecklingen i de närliggande regionerna.

4.Lagstiftningsbehörigheten

Enligt 18 § 13 punkten i självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om socialvård, vilket bland annat omfattar organisering av socialvård, organ och behörighet att vara verksam inom socialvården. Landskapets lagstiftningsbehörighet omfattar även tex. kommunernas förvaltning och tjänsteinnehavare med stöd av 18 § 4 punkten. Straff- och processrätten utgör till största delen riksbehörighet. Administrativa ingrepp i den personliga friheten utgör rikets behörighet i enlighet med nämnda lagens 27 § 24 punkten. Rätten att välja boningsort m.m. faller inom rikets behörighet enligt 27 § 2 punkten.

² <https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/protocol/nr2-2022-enskild-s2.pdf>